

ФРИДРИХ ДЮРЕНМАТ

ИЗБРАНИ ПИЕСИ

*Издаването на това произведение е подкрепено от
ТРАДУКИ, литературна мрежа, към която се числят
Федералното министерство за европейски и международни
въпроси на Република Австрия, Външното министерство
на Федерална република Германия, Швейцарската фондация
за култура „Про Хелвеция“, „Култур Контакт Австрия“,
Гьоте институт, Словенската агенция за книги ЈАК,
Културното министерство на Република Хърватия
и Фондация „С. Фишер“.*

traduki™

traduki™

ФРИДРИХ ДЮРЕНМАТ

ИЗБРАНИ ПИЕСИ

Подбор и превод
от немски
СОФИЯ ТОЦЕВА

РИВА
2012

Фридрих Дюренмат

ИЗБРАНИ ПИЕСИ

Първо издание

Редактор Борис Парашкевов

Коректор Нели Германова

Издателство „Рива“

1142 София, ул. „Граф Игнатиев“ 53 Б

Тел./факс: 02 986 56 86

E-mail: riva@rivapublishers.com

www.rivapublishers.com

Friedrich Dürrenmatt

AUSGEWÄHLTE STÜCKE

Romulus der Grosse, Der Besuch der alten Dame, Die Physiker, Der Meteor

Copyright © 1986 by Diogenes Verlag AG Zürich, Switzerland

All rights reserved

© София Тоцева, превод и подбор

© Copyright for the translation: S. Fischer Foundation

by order of TRADUKI

© Яна Левиева, графичен дизайн на корицата

За корицата е използвана рисунката на Фридрих Дюренмат „Жена

с бомба“ към пиесата „Физици“. © Copyright: Centre Dürrenmatt

Neuchâtel/Schweizerische Eidgenossenschaft

Umschlag: *Frau mit Bombe*: zu *Die Physiker* von Friedrich Dürrenmatt.

© Copyright: Centre Dürrenmatt Neuchâtel/Schweizerische

Eidgenossenschaft.

Издателство „Рива“, 2012

ISBN 978-954-320-397-0

СЪДЪРЖАНИЕ

	7
Ромул Велики	
	107
Посещението на старата дама	
	209
Физици	
	273
Метеор	

**Общи бележки към окончателната редакция
на моите комедии от 1980 г.**

За разлика от различните редакции, които са публикувани преди отделно в „Архе Ферлаг“, за редакциите на събраните ми творби съм се старал да издам не театралните, тоест постановъчните варианти, а литературно значимите. Литературата и театърът са два различни свята: освен комедиите *Play Strindberg* и *Портрет на една планета*, които съм писал *само* за театъра, и които представляват пиеси за актьорски етюди, тях съм писал като режисьор, тук представям – без да променям първите пиеси – художествените редакции, един синтез от различни версии.

Ф. Д.

РОМУЛ ВЕЛИКИ

Неисторическа историческа комедия
в четири действия

Нова редакция 1980 г.

Големият трик да приемате малки отклонения от истината за самата истина, върху което е изградено цялото диференциално смятане, лежи същевременно и в основата на нашите остроумни хрумвания, където целостта би рухнала, ако към отклоненията се отнасяте с философска сериозност.

Лихтенберг

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Ромул Август	император на Западната Римска империя
Юлия	негова жена
Реа	негова дъщеря
Зенон Исавър	император на Източната Римска империя
Емилиан	римски патриций
Мар	военен министър
Тулий Ротунд	министър на вътрешните работи
Спурий Тим Мама	началник на конницата
Ахил	камериер
Пирам	камериер
Аполион	търговец на художествени предмети
Цезар Рупф	фабрикант
Филакс	артист
Одоакер	княз на германите
Теодорих	негов племенник
Фосфориг	ковчежник
Сулфориг	ковчежник
	готвач
	слуги
	германи

Време: от сутринта на 15 до сутринта на 16 март 467 сл.Хр.

Място: вила на император Ромул в Кампания

Написана зимата на 1948/1949 г.

Първа постановка в „Щатсгеатър Базел“, премиера – 25 април 1949 г.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Наброяваме лето 476-о, когато в едно ранно мартенско утро началникът на конницата Спурий Тит Мама се добира на издъхващия си кон до императорската лятна резиденция в Кампания, която Негово Величество обитава и зиме. Скача от коня мръсен, уморен, лявата ръка – в окървавена превръзка, претъва се, разпъжда безбройни ята кудкудакащи кокошки, търчи из вилата, но не намира никого, накрая влиза в императорския кабинет. Отначало и тук му се вижда всичко пусто и празно. Само няколко стола, паянтови, разнебитени, до стената достопочтените бюстове на държавници, мислители, поети от римската история. Всички с прекалено сериозни лица...

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Хеü! Хеü!

Мълчание. Най-после началникът на конницата забелязва от двете страни на вратата в средата в дъното двама престарели камериери, побелели, неподвижни като статуи, Пирам и Ахил, от години на служба при императора. Началникът на конницата се взира в тях удивен, заплепен от достолепния им вид.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Хеü! Хеü!

ПИРАМ: Спокойно, млади момко.

АХИЛ: Коï сте вие?

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Спурий Тит Мама, началникът на конницата.

ПИРАМ: И какво желаете?

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Трябва да говоря с императора.

АХИЛ: Той знае ли за вас?

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Няма време за формалности. Нося лоши новини от Павия.

Дватама камериери се споглеждат умислено.

ПИРАМ: Лоши новини от Павия.

АХИЛ (*поклаща глава*): Павия е град прекалено незначителен,
за да бъдат новините наистина лоши.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Световната Римска империя рухва!
Той просто не може да проумее спокойствието на двамата.

ПИРАМ: Изключено.

Ахил отново поклаща глава.

АХИЛ: Такова огромно начинание като Римската империя
никога не може да рухне напълно.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Германите угам!

АХИЛ: Те угам вече от петстотин години, Спурий Тит
Мама.

*Началникът на конницата сграбчва камериера Ахил и го разтърсва
като прогнила колона.*

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Мой патриотичен дълг е да говоря
с императора! Незабавно!

АХИЛ: Патриотизъм, който влиза в противоречие с кул-
турното поведение, смятаме за неуместен.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: О, Господи!

Пуска обезкуражен Ахил, сега Пирам започва да го успокоява.

ПИРАМ: Един съвет, млади момко. Отнесете се до главния
царедворец да ви включи в списъка на новопристиг-
налите, подайте молба до вътрешния министър за
разрешение да съобщите на двора важна вест и може да
успеете в близките дни да поднесете вашето послание
дори лично на императора.

Началникът на конницата вече не знае какво да тисаи.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: До главния царедворец!

ПИРАМ: Вдясно зад ъгъла, третата врата вляво.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: До вътрешния министър!

ПИРАМ: Седмата врата вдясно.

СПУРИЙ ТИТ МАМА (*все още недоумяващ*): За да съобщя
моята лоша вест в близките дни.

АХИЛ: В близките седмици.

СПУРИЙ ТИТ МАМА: Злощастни Рим! Да паднеш заради
двама камериери!

Втурва се отчаяно наляво, излиза, двамата отново се вкаменяват.

АХИЛ: Потресен установявам, че колкото повече нашето столетие напредва, толкова повече нравите му западат.

ПИРАМ: Който отрича нашето значение, копае гроба на Рим.

През вратата между двамата камериери влиза император Ромул Август. Пурпурна тога, на главата му златен лавров венец. Негово Величество е прехвърлял петдесетте, спокоен, благоразположен и ведър.

ПИРАМ и АХИЛ: Салве, цезаре.

РОМУЛ: Салве. Днес не са ли идите през март?

АХИЛ: Тъй върно, императоре, идите през март. *(Покланя се.)*

РОМУЛ: Историческа дата. По закон на този ден служителите и чиновниците на моята империя трябва да си получат възнаграждението. Старо поверие. За да не убият императора. Извикайте министъра на финансите.

Ахил му пошушва нещо на ухото.

РОМУЛ: Избягал?

ПИРАМ: Заедно с държавната хазна, императоре.

РОМУЛ: Как така, тя тя беше празна.

АХИЛ: Надява се по този начин да прикрие всеобщия банкрут на държавните финанси.

РОМУЛ: Умен мъж. Който иска да прикрие голям скандал, най-добре да инсценира малък. Да му се присъди званието „Спасител на отечеството“. Къде е той сега?

АХИЛ: Поел е длъжността прокурис в една фирма за износ на вино в Сиракуза.

РОМУЛ: Да се надяваме, че този верен служител ще съумее в условията на гражданската търговия да си отдъхне от загубите, които налага държавната служба. Ето! *(Сваля лавровия венец от главата си, откъсва две листенца и ги подава на двамата.)* Нека всеки от вас обърне своето лаврово листенце в сестерции. Върнете ми обаче парите, след като си удържите полагаемото. С тях трябва да платя и на готвача, най-важния човек в моята империя.

ПИРАМ и АХИЛ: На вашите заповеди, о, императоре.

РОМУЛ: Като поех властта, на този златен венец, символа на императорската власт, имаше тридесет и шест листенца, а сега са останали само пет.

Гледа затислено авровия венец, после отново го слага на главата си.

РОМУЛ: Сутрешната трапеза.

ПИРАМ: Закуската.

РОМУЛ: Сутрешната трапеза. Какво е класически латински, в моя дом определям аз.

Старецът донесе масичка, на която е сервирана сутрешната трапеза. Като начало шунка, хляб, вино от аспержи, купичка мляко, едно яйце в поставка. Ахил донесе стол, императорът сяда, отчупва с лъжичка яйцето.

РОМУЛ: Август нищо ли не е снесъл?

ПИРАМ: Нищо, императоре.

РОМУЛ: Тиберий?

ПИРАМ: И Юлиите нищо.

РОМУЛ: А Флавиите?

ПИРАМ: Домициан. Но от него Негово Величество изрично не желае да вкуси яйце.

РОМУЛ: Домициан беше лош император. Може да снася колкото си иска, от него яйце няма да хапна.

ПИРАМ: На вашите заповеди, императоре.

Негово Величество изгребва яйцето.

РОМУЛ: От кого е това яйце?

ПИРАМ: Както обикновено, от Марк Аврелий.

РОМУЛ: Добра кокошка. Другите императори за нищо не ги бива. Някой друг да е снесъл?

ПИРАМ: Огоакер.

Леко смутен.

РОМУЛ: Я виж ти.

ПИРАМ: Две яйца.

РОМУЛ: Невероятно. А моят пълководец Орест, който трябва да победи този германски владетел?

ПИРАМ: Нищо.

РОМУЛ: Нищо. Никога не съм имал особено високо мнение

за него. Искам го тази вечер пълен с кестени на моята трапеза.

ПИРАМ: Както обичате, Ваше Величество.

Негово Величество яде шунка и хляб.

РОМУЛ: А за кокошката с моето име няма ли какво да ми събъщиш?

ПИРАМ: Тя е най-благородната и най-надарената твар, която имаме, върхово достижение на римското птицепроизводство.

РОМУЛ: И снася ли тази благородна твар?

Пирам търси с очи помощ от Ахил.

АХИЛ: Почти, Ваше Величество.

РОМУЛ: Почти? Какво означава това? Една кокошка или снася, или не снася.

АХИЛ: Все още не, императоре.

Негово Величество прави решителен жест с ръка.

РОМУЛ: Изобщо не снася. Който за нищо не става, го бива за тиган. С мен и Орест готвачът да готви и Каракала.

ПИРАМ: Каракала го изядохте вчера заедно с Филип Араб към аспержите, Ваше Величество.

РОМУЛ: Тогава да вземе моя предшественик Юлий Непот, и него за нищо не го биваше. А за в бъдеще искам на сутрешната си трапеза и яйца от носачката Одоакер, която се ползва с пълните ми симпатии. При нея, изглежда, става дума за изключителна дарба. От германите трябва да се взема всичко положително, което имат, след като и бездруго ще дойдат.

Отпява се втурва министърът на вътрешните работи Тулий Ротунд, съвъртилобаед.

ТУЛИЙ РОТУНД: Ваше Величество!

РОМУЛ: Какво желаеш от своя император, Тулий Ротунд?

ТУЛИЙ РОТУНД: Това е ужасно! Това е потресаващо!

РОМУЛ: Зная, драги вътрешен министре, от две години не

съм ти плащал надницата и днес, когато възнамерявах да го направя, финансовият министър офейкал с държавната хазна.

ТУЛИЙ РОТУНД: Нашето положение е толкова критично, че сега никои не мисли за пари, императоре.

Негово Величество пие чайко.

РОМУЛ: Значи пак съм извадил късмет.

ТУЛИЙ РОТУНД: Началникът на конницата Спурий Тим Мама два дена и две ноци е препускал без отгих, за да донесе на Ваше Величество лоша вест от Павия.

РОМУЛ: Два дена и две ноци? Изключително. Да бъде произведен за това спортно постижение в рицар.

ТУЛИЙ РОТУНД: Ще доведе незабавно рицаря Спурий Тим Мама пред Ваше Величество.

РОМУЛ: Не е ли прекалено уморен, вътрешен министре?

ТУЛИЙ РОТУНД: На ръба е на физически и духовен срив.

РОМУЛ: Отведи го тогава в най-спокойната стая за гости на моя дом, Тулий Ротунд. Спортистите също се нуждаят от сън.

Вътрешният министър е учуден.

ТУЛИЙ РОТУНД: А лошата вест, Ваше Величество?

РОМУЛ: Именно. И най-лошата вест от устата на добре отпочинал, свежо окъпан и избръснат човек, който се е нахранил добре, може да прозвучи доста приятно. Да гоиде утре.

Вътрешният министър е изумен.

ТУЛИЙ РОТУНД: Ваше Величество, става дума за вест, която ще преобърне света.

РОМУЛ: Вестите никога не преобръщат света. Това правят фактите, които обаче не можем да променим, тъй като вече са станали, когато пристигат вестите. Вестите само вълнуват света, затова човек, доколкото може, трябва да отвикне от тях.

Тулий Ротунд се покланя объркан и излиза отаяво. Пирам поднася на Ромул огромна табла с говеждо печено.

АХИЛ: Търговецът на художествени предмети Аполион.

Търговецът на художествени предмети Аполион влиза отляво, облечен елегантно, по гръцки. Показва се.

АПОЛИОН: Ваше Величество.

РОМУЛ: Цели три седмици те чакам, търговецо Аполион.

АПОЛИОН: Извинете, Ваше Величество, бях в Александрия на един търг.

РОМУЛ: Предпочитах наддаването в Александрия пред фалита на Римската империя?

АПОЛИОН: Сделки, Ваше Величество, сделки.

РОМУЛ: Е, какво? Не си ли доволен от бюстовете, които ти продадох? Цицерон специално беше ценен екземпляр.

АПОЛИОН: Особен случай, Ваше Величество. Можех да изпратя петстотин гипсови отливки в гимназиите, които сега навсякъде никнат из германските диви лесове.

РОМУЛ: За бога, Аполион, нима Германия започва да се цивилизова?

АПОЛИОН: Светлината на разума не може да се спре. Ако германите цивилизоват страната си, няма да нахлуят в Римската империя.

Негово Величество разрязва говеждото печено.

РОМУЛ: Ако германите дойдат в Италия или Галия, ще ги цивилизоваме ние, но ако останат в Германия, ще се цивилизоват сами и това сигурно ще е ужасно. Искаш ли сега да купиш останалите бюстове, или не?

Търговецът се оглежда.

АПОЛИОН: Трябва още веднъж основно да ги огледам. Бюстове не се търсят много, всъщност днес се харчат само тези на велики боксьори и пищни хетери. А и някои ми се виждат със съмнителна стойност.

РОМУЛ: Всеки бюст си има стойността, която заслужава. Ахиле, дай на Аполион стълба.

Ахил подава на търговеца талка стълба, гръкът се качва по нея,

за да огаеда бюстовец; докато се води следващият разговор, той ту стои на стъбата, ту слиза от нея или я тести. Отдясно вижда императрица Юлия.

ЮЛИЯ: Ромуле!

РОМУЛ: Мила жено?

ЮЛИЯ: Точно в този момент поне можеше да не закусваш!

Негово Величество оставя вилицата и ножа.

РОМУЛ: Както желает, мила Юлия.

ЮЛИЯ: Много съм разтревожена, Ромуле, главният царедворец Ебий ми даде да разбере, че е пристигнала ужасна вест. И макар да нямам особено доверие на Ебий, защото е герман и се казва всъщност Еби...

РОМУЛ: Ебий е единственият, който говори свободно петте световни езика – латински, гръцки, иврит, германски и китайски, като все пак трябва да призная, че китайски и германски ми се струват едно и също. Но както и да е, Ебий е толкова образован, колкото един римлянин изобщо не може да бъде.

ЮЛИЯ: Ама ти си станал истински германофил, Ромуле.

РОМУЛ: Глупости, далеч не ги обичам толкова, колкото обичам моите кокошки.

ЮЛИЯ: Ромуле!

РОМУЛ: Донеси прибори на жена ми и първото яйце на Одоакер, Пираме.

ЮЛИЯ: Трябва да те помоля да не забравяш болното ми сърце.

РОМУЛ: Затова седни и яж.

Императрицата въздиша и сяда вляво на масата.

ЮЛИЯ: Ще ми съобщиш ли най-сетне ужасната вест?

РОМУЛ: Но аз не я знам. Вестоносецът, който я донесе, спи.

ЮЛИЯ: Тогава накарай да го събудят, Ромуле!

РОМУЛ: Мисли за сърцето си, мила жено.

ЮЛИЯ: Като майка на отечеството...

РОМУЛ: Като баща на отечеството може би съм последният император на Рим и най-малкото поради тази

причина положението ми в световната история е доста безумно. Във всички случаи изходът за мен ще е неблагоприятен. Само е д н а слава няма да позволя да ми отнемат: никой няма да може да каже, че някога безпричинно съм смутил съня на някой човек.

Отдясно вижда принцеса Рея.

РЕЯ: Добър ден, татко.

РОМУЛ: Добър ден, гъще.

РЕЯ: Добре ли спа?

РОМУЛ: Откакто съм император, винаги спя добре.

Рея сяда вдясно на масата.

РОМУЛ: Пираме, донеси прибори на принцесата и второто яйце на Одоакер.

РЕЯ: О, второ яйце ли е снесъл Одоакер?

РОМУЛ: Такъв един герман снеса, та се къса. Искаш ли шунка?

РЕЯ: Не.

РОМУЛ: Студено говеждо печено?

РЕЯ: Не.

РОМУЛ: Една рибка?

РЕЯ: Не, не.

РОМУЛ: Вино от аспержи? (*Сбръчква чело.*)

РЕЯ: Не, татко.

РОМУЛ: Откакто вземаш уроци по драматично изкуство при актьора Филакс, нямаш вече апетит. Какво разучавате толкова?

РЕЯ: Оплаквателната песен на Антигона, преди да умре.

РОМУЛ: Не разучавай този стар, тъжен текст, упражнявай се в комедията, това ти подхожда много повече.

Императрицата е възмутена.

ЮЛИЯ: Ромуле, много добре знаеш, че това не подобава на момиче, чийто годеник от три години чезне в германски плен.

РОМУЛ: Успокой се, жено. Който го е закъсал като всички нас, разбира само от комедии.

АХИЛ: Военният министър Мар моли Негово Величество да го приеме. Било спешно.

РОМУЛ: Странно, военният министър се явява винаги, когато заговоря за литература. Да гоїде след сутрешната трапеза.

ЮЛИЯ: Предай на военния министър, Ахиле, че императорското семейство се радва да го види.

Ахил се покланя и излиза отааво. Негово Величество си избърсва устата със саафетката.

РОМУЛ: Ти пак си прекалено войнствена, мила жено.

Военният министър влиза отааво, покланя се.

МАР: Ваше Величество.

РОМУЛ: Странно, колко бледи са днес моите придворни служители. Още при министъра на вътрешните работи ми направи впечатление. Какво искаш, Мар?

МАР: Като министър, отговорен за хода на войната срещу германите, трябва да приканя Негово Величество незабавно да приеме началника на конницата Спурий Тим Мама.

РОМУЛ: Спортистът още ли не е заспал?

МАР: Недостойно е за един воин да спи, когато знае, че императорът му е в беда.

РОМУЛ: Чувството за дълг на моите офицери започва да ми става досадно.

Императрицата става.

ЮЛИЯ: Ромуле!

РОМУЛ: Скъпа Юлия?

ЮЛИЯ: Веднага да приемеш Спурий Тим Мама.

Пирам пошущива нещо на ухото на императора.

РОМУЛ: Това е съвсем ненужно, жено. Току-що Пирам ми събщи, че Одоакер е снесъл трето яйце.

ЮЛИЯ: Ромуле, империята ти е разклатена, воините ти

се жертват, а ти непрекъснато говориш за твоите пернати!

РОМУЛ: Това е в реда на нещата, след като гъските спасиха Капитолия. Спурий Тим Мама повече не ми е нужен. Германският княз Одоакер е превзел Павия, защото кокошката с негово име е снесла три яйца. Все пак има готолкова съвпадения в природата или световен ред изобщо не съществува.

Изумление.

РЕЯ: Тамко мой!

ЮЛИЯ: Това не е вярно!

МАР: За съжаление, истина е, Ваше Величество. Павия е паднала. Рим преживя най-горчивото поражение в своята история. Началникът на конницата предаде последните гуми на пълководеца Орест, който с цялата си армия е попаднал в германски плен.

РОМУЛ: Зная последните гуми на моите пълководци, преди да попаднам в германски плен: „Докато тупти в нас и последната жила, никога няма да отстъпим“. Това го казваше всеки. Предай на началника на конницата, военни министри, да си легне окончателно да спи.

Мар се покланя тържествено и излиза отляво.

ЮЛИЯ: Трябва да направиш нещо, Ромуле, трябва веднага да направиш нещо, иначе сме загубени!

РОМУЛ: Днес следобед ще нахвърля една прокламация до моите воини.

ЮЛИЯ: Твоите легиони до последния човек са преминали към германите.

РОМУЛ: Тогава ще назнача Мар за имперски маршал.

ЮЛИЯ: Мар е глупак.

РОМУЛ: Така е, но кой разумен човек днес ще вземе да става военен министър на Римската империя. Ще накарам да публикуват комюнике за моето добро здраве.

ЮЛИЯ: От това няма никаква полза!

РОМУЛ: Не можеш да искаш от мен нещо повече от това да управлявам, мила жено.

Аполион е слязъл от своята стъба, приближава се до императора и му показва един бюст.

АПОЛИОН: За този Овидий давам три жълтици, Ваше Величество.

РОМУЛ: Четири. Овидий беше велик поет.

ЮЛИЯ: Какъв е този човек, Ромуле?

РОМУЛ: Това е търговецът на художествени предмети Аполион от Сиракуза, на когото продавам моите бюстове.

ЮЛИЯ: Не може така да профукваш най-значимите поети, писатели, мислители и държавници от великото минало на Рим!

РОМУЛ: Обявили сме разпродажба.

ЮЛИЯ: Не забравяй, че тези бюстове са единственото, което баща ми Валентиниан ти е оставил.

РОМУЛ: Нали и теб те има все още, мила жено.

РЕЯ: Не издържам повече! (*Става.*)

ЮЛИЯ: Реа!

РЕЯ: Отивам да уча Антигона! (*Излиза отясно.*)

ЮЛИЯ: Виждаш ли, и дъщеря ти не те разбира вече!

РОМУЛ: То е само от драматичните уроци.

АПОЛИОН: Три жълтици и шест сестерции. Последната ми гума, Ваше Величество.

РОМУЛ: Вземи още няколко бюста, тогава ще смятаме закуп.

Аполион отново се качва на стъбата. Отляво се втурва министърът на вътрешните работи.

ТУЛИЙ РОГУНД: Ваше Величество!

РОМУЛ: Какво искаш пак, Тулий Рогунд?

ТУЛИЙ РОГУНД: Зенон Исавър, императорът на Източен Рим, моли за убежище.

РОМУЛ: Зенон Исавър ли? И той ли не се чувства сигурен в своя Константинопол?

ТУЛИЙ РОГУНД: Никой вече не се чувства сигурен в този свят.